

De kruistocht voor een schone Rijn

Op 24 en 25 februari 1977 kwamen vertegenwoordigers uit de parlementen der Rijnsoeverstaten in Den Haag bijeen, tezamen met vertegenwoordigers van de Europese Gemeenschap en de Raad van Europa. Zij bespraken de toestand van de Rijn en eindigden de beraadslagingen met een resolutie (H₂O, 5/77, 3 maart 1977). Vaktijdschriften en publikaties van de pers besteedden vrij veel aandacht aan deze door een initiatief van Jan Terlouw tot stand gekomen conferentie (zie o.a. het belang-

IR. C. VAN DER VEEN
Directeur Gemeentewater-
leidingen (Amsterdam)

wekkende commentaar van mr. A. H. Schmeink, Waterschapsbelangen, 10 maart 1977, nummer 5).

Sindsdien is er in Nederland wederom zeer veel gebeurd op talloze andere gebieden en is ons parlement en de regering onder de invloed van een magisch machtswoord, de negatieve ontwikkelingsschade, voorlopig in een toestand van 'afwikkelen der zaken' geraakt. Onder aanvoering van de hoofdmannen Joop, Dries en Hans met Marcus, Jan en Bas en alle andere politieke Otten (en hoe is het nou met Sien?) gaf het Nederlandse volk de kans om zich duidelijk uit te spreken over de waarde die men toekent aan de Nederlandse grond. Intussen is het goed de waarde van het Nederlandse water niet uit het oog te verliezen en in het bijzonder enige kanttekeningen te plaatsen bij de interparlementaire Rijnconferentie.

Monsieur Edgar Faure

De voorzitter van het Franse parlement en minister uit vele kabinetten, Edgar Faure, was er helemaal voor naar Den Haag gekomen. Op een voorzet van Professor Kiss uit Straatsburg, lanceerde hij het denkbeeld van een 'bassin Rhénan', een internationaal Rijnwaterschap, dat zich zou uitstrekken over het gehele Rijnstroomgebied, met inbegrip van de zijrivieren. Het vond heel weinig weerklink en de resolutie van de conferentie brengt het niet verder dan de beleefde aanbeveling dat men inlichtingen inwint over de aard en werkwijze van de Franse 'agences de bassin'.

Het is niet uitgesloten, integendeel: het is zeer waarschijnlijk, dat het voorstel van Edgar Faure was ingegeven door de wens daardoor in de debatten de aandacht af te

wenden van de door Frankrijk veroorzaakte zoutbelasting van de Rijn. Die stond immers na het bekend worden van de maatregel van de prefekt, om de voorraadbekkens te Fessenheim buiten gebruik te stellen, weer in de volle belangstelling.

Toch is daarmee niet alles verklaard. De Fransen zijn namelijk reeds eerder, te weten ter gelegenheid van de ministerskonferentie van de Rijnstaten in Den Haag in 1972 met een dergelijk voorstel gekomen. Is het voorstel op zichzelf wel zo onlogisch? Nederland kent van oudsher waterbeheer in de vorm van facetbestuur door waterschappen, die in meer dan één provincie kunnen liggen. Van veel recentere aard zijn de Franse 'agences de bassin', waarmee men, naar het schijnt, bepaald tevreden is. In een zo door tradities belast land als Engeland, heeft men zeer onlangs juist voor het waterbeheer het land in tien eenheden verdeeld, die in een totaal waterbeheer vrijwel autonome bevoegdheden hebben.

Als men deze ontwikkeling ziet en bovendien aanvaardt dat langzaam maar zeker Europa zal uitgroeien tot een grotere bestuurlijke eenheid, misschien zelfs te zijner tijd in een soort Verenigde Staten van Europa, is het dan zo onlogisch een conceptie van Europese Waterschappen, c.q. agences de bassin, c.q. water Authorities voor mogelijk te houden? Daar komt nog bij dat in Duitsland het waterbeheer grotendeels tot de bevoegdheid van de Länder komt, die in dit opzicht met enige fantasie tevens als territoriaal begrensde waterschappen kunnen worden gezien.

Het is duidelijk dat op korte termijn het denkbeeld weinig zal helpen de Rijn c.q. andere Europese internationale rivieren spoedig schoon te maken. Integendeel: men zou, als men niet oppast, zelfs voor vertraging moeten vrezen. In dit opzicht spreekt de resolutie verstandige taal als zij aandringt op concrete maatregelen en versterking van de bevoegdheden van de Internationale Rijncommissie. Dat neemt niet weg dat een serieuze bestudering van het Franse voorstel, kijkend naar een ontwikkeling op lange termijn, is aan te bevelen.

In 1971, tijdens haar kongres in Rotterdam, bepleitte de IAWR, in een adres aan de Raad van Europa, reeds het instellen van een beheerslichaam voor het totale stroomgebied. De overweging daarbij was dat alleen een duidelijk afgebakend met bevoegdheden bekleed bestuur eenheid in de te treffen maatregelen zou kunnen brengen. Op grond van deze zelfde overwegingen werden kort geleden de Engelse Waterauthorities ingesteld.

In een internationaal waterschap geeft men

een deel van zijn autonomie prijs; dit zou als een nadeel kunnen worden gezien. Als het echter zou leiden tot een doelmatiger beheer, verandert het nadeel in een voordeel. Wel moeten dan waarborgen aanwezig zijn dat er een doelmatiger beheer ontstaat en dat de belangen der betrokkenen naar evenredigheid worden gewaarborgd. Kortom: toch een zaak om goed uit te diepen.

Inventarisatie

Om op korte termijn meer greep op de zaak te krijgen, zou het nodig zijn om allereerst een duidelijk inzicht te hebben in de vraag waar de verschillende verontreinigingen in de Rijn komen en waaruit deze bestaan. Met andere woorden: een inventarisatie. Vooral van Nederlandse zijde werd, zeer terecht, hiervoor gepleit. Ook dit is evenwel niet haalbaar gebleken: vooral van Duitse zijde schijnt het heeft men overwegende bezwaren tegen het ter beschikking stellen van lozingsgegevens, omdat die een inzicht mogelijk maken in de industriële activiteiten.

Dit is een kernpunt bij de Rijnsanering en de bestrijding van milieuverontreiniging in het algemeen. Het staat vast dat een effectieve sanering en controle alleen mogelijk is indien men weet wat er moet worden gesaneerd. Je kunt moeilijk een klas een reken-som laten oplossen als de meester niet eerst het vraagstuk, waar het om gaat, op bord schrijft. Zo eenvoudig is dat.

Als men zich tegen inventarisatie verzet, verzet men zich ook tegen sanering of wel, men is niet in staat de macht te breken van wat men wel aanduidt met het 'industriële complex'.

Op dit laatste gaat het steeds meer lijken. Wie bijv. de discussies van de parlementsleden uit de verschillende landen in de conferentie heeft gevolgd, kan niet anders konkluderen dan dat zij zeer goed weten waarom het gaat en zeer positief staan t.o.v. maatregelen die de Rijn saneren.

Ook de resolutie kan niet anders dan zeer positief worden beoordeeld: de verschillende paragrafen bevatten stuk voor stuk verstandige voorstellen die getuigen van goed inzicht. Toch geen inventarisatie van lozingsbronnen: kennelijk een hete aardappel.

Waarom, vraagt men zich af, deze angst voor het openbaar maken van vervuilinggegevens. Gebeuren er dan zaken die het daglicht niet mogen verdragen? Als dat zo is, des te meer reden tot ingrijpen. Of gaat het alleen maar om het beschermen van fabrieksgeheimen? Maar dan is de vraag of lozingsgegevens daaromtrent werkelijk iets zeggen. Men zou dat op zijn minst moeten onderzoeken. Maar bovendien: niemand

dwingt de industrie zijn fabrieksgeheimen te 'lozen': integendeel, er zou dubbele vreugde zijn, als men 'verradelijke' stoffen door het treffen van interne maatregelen niet zou lozen.

Hier ligt een meer algemeen vraagstuk, waarover industrie en overheid zich zouden moeten beraden: met welk recht kan men zich beroepen op het achterhouden van gegevens in een maatschappij die steeds meer naar openheid streeft. Is dit een houdbaar standpunt, ook al wordt dat, voorspands nog, hier en daar gedekt door de overheid. Het lijkt mij van niet: men zal er zich op moeten voorbereiden dat ook in een geval als dit anderen hieraan zullen gaan werken, vermoedelijk actiegroepen. Die gegevens zullen dan onvolledig en soms onjuist zijn, maar op de duur afdwingen dat de juiste gegevens op tafel komen. Zo althans lijkt mij de ontwikkeling te zullen zijn indien de thans aanwezige algemene maatschappelijke tendenzen in West-Europa zich voortzetten.

Zou het niet verstandig zijn wanneer het 'industriële complex' zijn totale strategie op dit punt in ogenschouw neemt. Is het nu zo verstandig de 'vervuilersrol' in de maatschappij op zich te nemen (Seweso, Billiton, Kalimijnen etc.). Ook al zijn er tal van voorbeelden waar de industrie goede maatregelen heeft getroffen en ook al is het volstrekt juist dat het per land varieert en dat bijv. in Nederland de situatie naar verhouding gunstiger is, toch is dit het maatschappelijk beeld dat zich steeds pregnanter aftekent. In dit opzicht is het ook een zaak van public relations c.q. goede verstandhouding met de burger en konsument.

Ik ben er van overtuigd dat de vraag naar openbaarheid het zal winnen, omdat dit de richting is waarin de publieke opinie zich ontwikkelt. En de ervaring heeft geleerd dat er geen machtscomplex ter wereld is dat het op de duur niet tegen de publieke opinie moet af leggen.

Intussen is het nog niet zover, wat bijv. weer eens is aangetoond door het zout in de Rijn.

Zout

In februari van dit jaar liep de zoutlast op tot een maximum van ca. 650 kg per seconde, hetgeen een nieuw hoogterekord is. Jan Terlouw beschikte al over dit gegeven tijdens de interparlementaire conferentie: Waar komt dit zout 'opeens' vandaan? Antwoord: de bronnen zijn (behoudens o.a. de kalimijnen) geheim, met andere woorden: onbekend. Men kan veronderstellen dat oude zoutvoorraden in de Rijn gespoeld zijn. Men kan ook veronderstellen dat er nieuwe vergunningen zijn afgegeven. Men kan zijn fantasie laten werken en veronderstellen dat er zoutmijnen leeg gespoeld

worden om ruimte te maken voor ondergrondse opslag van materialen. Het blijft onbekend hoeveel metingen men te Lobith ook zal uitvoeren.

Hoewel, soms komt er een tipje van de sluier omhoog. Zo begon het aan het eind van het vorig jaar op te vallen dat in het gemeten zoutgehalte van de rivier om de ca. 7 dagen een rimpel werd aangetroffen, die vroeger niet voorkwam.

Na veel speuren bleek dit het gevolg van het buiten gebruik stellen van de zoutbekkens te Fessenheim. De zoutlozingen van de kalimijnen werden van ouds over deze bekkens geleid, waardoor piekbelastingen konden worden gereduceerd en in het algemeen een vijfdaagse produktie over een zevendaagse lozingsperiode uitgesmeerd. Na het buiten gebruik stellen van de bekkens kwam het weekend, wanneer namelijk niet wordt geloosd, als een negatieve rimpel in het zoutbeeld naar voren. Dat de bekkens buiten gebruik konden worden gesteld, werd mogelijk gemaakt doordat de Franse prefekt het decreet, dat de lozingen regelt, wijzigde en daarbij voorschreef dat de bekkens niet meer mogen worden gebruikt. Was eerst de lozing gebonden aan een maximum van 150 kg/s dat bij lage afvoer naar verhouding moet worden verminderd, daarna werd geen maximum doch uitsluitend een gemiddelde van 130 kg/s voorgeschreven.

Het buiten gebruik stellen van de bekkens heeft vooral betekenis in de perioden van lage afvoer. Vroeger konden de kalimijnen in de bekkens zout gedurende een bepaalde periode terughouden waardoor bij lage afvoer het hoge zoutgehalte nog enigszins kon worden beïnvloed. Om die reden vroeg de IAWR aan de Franse regering de bekkens na afdichten weer in gebruik te stellen. Er is echter meer aan de hand. De bekkens hadden en hebben geen afgedichte bodem. Dat wil zeggen dat van het in de bekkens opgeslagen in water opgeloste zout een bepaald deel van het zout in de doorlatende ondergrond sijpelde. Uit een verklaring van minister Weiser van Ernährung, Landwirtschaft und Umwelt van Baden-Württemberg op 18 februari 1977 moet men afleiden dat het gaat om een hoeveelheid van 10 kg chloride per seconde, wellicht zelfs 12 kg/s. Deze hoeveelheid komt nu in de Rijn terecht en wel sinds april 1976. Van die datum dateert het decreet van de competente Franse prefekt waarbij het gebruik van de bekkens door de kalimijnen wordt verboden. Dit decreet is uitgevaardigd op de dag vóór de ministersbijeenkomst te Parijs op 1 april, waar omtrent het zoutakkoord tussen de Rijnstaten in principe overeenstemming werd verkregen. Uit de verklaring van minister Weiser van Baden-Württemberg

blijkt nu dat deze staat het buiten gebruik stellen van de bekkens als voorwaarde had gesteld, om van Duitse zijde met het zoutverdrag akkoord te kunnen gaan.

Op zichzelf is beëindiging van verzouting van de ondergrond een goede zaak. De bekkens waren door de Fransen overigens met veel zorg gekozen: het zout lekte zijdelings weg in de Duitse ondergrond en voor een deel indirect in de Rijn! Degenen evenwel die dachten dat de in het akkoord in het vooruitzicht gestelde reductie met 20 kg/s chloride, de rivier de Rijn ten goede zou komen, moeten zich bij nader inzien verzoenen met de gedachte dat door de maatregelen van de prefekt 10-12 kg/s van die 20 kg/s ten goede komt aan de Baden-Württembergse ondergrond zodat er voor de Rijn ca. 10 kg/s effectieve verbetering overblijft d.w.z. zodra de Franse injectie werkt, wat voorhands nog niet het geval is. Dit nog afgezien van het feit dat het buiten gebruik stellen van de bekkens de piekbelastingen vergroot. Dit laatste had men kunnen vermijden door de bodem van de bekkens af te dichten. Of men daaraan heeft gedacht, is niet bekend.

Wat opvalt is dat van deze zaak niets in de openbaarheid is gebleken. Aan de onbevangen toeschouwer komt het over als een in geheimzinnigheid getooid onderonsje van Frankrijk en Duitsland achter de rug van de andere partners.

Betekent dat nu dat het zoutakkoord waardeloos is? Dat zeker niet. Hoogstens kan men zeggen dat de praktische waarde voor de Rijn op korte termijn, geraamd op een 6% gemiddelde reductie, bij nader inzien vermoedelijk niet meer dan circa de helft bedraagt. Een troost is dat het restant toch ook nog een goed doel dient. Deze hele geschiedenis onderstreept echter meer nog dan eerst het 'eerste stap'-karakter van de overeenkomst. Men zou misschien zelfs beter kunnen spreken van het optillen van het been als voorbereiding tot die stap. Wil men het zoutprobleem werkelijk tot een oplossing brengen dan zal veel meer dan 20 kg/s of zelfs 60 kg/s in de grond moeten worden geperst of op andere wijze teruggehouden, wil men overeenkomstig de wens van de ministerkonferentie in Den Haag 1972 om onder alle omstandigheden beneden 200 mg chloride per liter in Lobith blijven (overeenkomende bij een lage afvoer van 1000 m³/s met 200 kg/s). Wellicht is er voor de Nederlandse regering aanleiding opnieuw op bespoediging van de volgende stappen aan te dringen.

Verder blijkt uit de gang van zaken hoe bitter nodig het is te weten wat er gebeurt aan de bron van de verontreiniging. Ons voorbeeld heeft alleen nog maar betrekking op het zout, maar er is zoveel meer dat in

de Rijn vloeit, waaronder vele stoffen die de gezondheid kunnen schaden.

Wat verder?

De interparlementaire konferentie heeft besloten na een jaar weer bijeen te komen en in tussentijd een kommissie aan het werk te stellen. Wonderen zal niemand daarvan verwachten. Toch mag men de waarde van het op gang gebrachte overleg niet onderschatten. Dat parlamentsvertegenwoordigers uit verschillende landen bij elkaar komen om over één bepaalde zaak te spreken, is op zichzelf al uniek. Bovendien, de wijze waarop dat in Den Haag gebeurde, was bepaald hoopgevend. Veel zal afhangen van de wijze waarop de regeringen bereid zijn te luisteren naar wat in Den Haag is gezegd. In dit opzicht zou bijv. in Nederland een officiële, schriftelijke reactie van de regering op de aangenomen resolutie van waarde zijn. Wellicht iets voor de Nederlandse delegatie om daarnaar te vragen. Ook een reactie van de Internationale Rijncommissie, die tot meer actie wordt aangezet en voor wie men meer bevoegdheden vraagt, is interessant. Van groot belang is hoe de interparlementaire Kommissie zal gaan werken.

Alles bij elkaar een zaak die zeker de moeite waard is te volgen en een vervolg te doen hebben. Naast de duidelijke inspanningen, die de Nederlandse regering zich de laatste jaren heeft getroost, vanuit het Nederlandse parlement een uiterst nuttig en goed uitgewerkt initiatief.

In sommige opzichten is de strijd voor een schone Rijn (en andere rivieren) te vergelijken met een Middeleeuwse kruistocht, waarin mannen en vrouwen en soms kinderen uit alle lagen van de maatschappij samengaan in het streven naar één ideaal. In het kader van dit beeld heeft de interparlementaire konferentie de gelederen opnieuw versterkt en is het geloof toegenomen.

